

2980-2806

Dorlion Journal

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Vol./Cilt: 3 / Issue/Sayı: 2, December/Aralık 2025, pp./ss. 182-201.

Gasset ve Mengüşoğlu Açısından Yetkin ve Erdemli İnsan Yetiştirmek Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Değerlendirilmesi

Evaluation of The Century of Türkiye Education Model in the Context of Raising Competent and Virtuous People in the Perspective of Gasset and Mengüşoğlu

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Arrival Date
18.10.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date
07.12.2025

Son Revizyon Tarihi / Last Revision Date
21.12.2025

Yayın Tarihi / Publication Date
31.12.2025

Dr. Nilüfer KARADAĞ
Milli Eğitim Bakanlığı, TÜRKİYE.

Dr. Nebile EROĞUL
Milli Eğitim Bakanlığı, TÜRKİYE.

Öz

Yetkin ve erdemli insan yetiştirme ideali ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) öğrenci profilinde bilgi, beceri, eğilim ve değerleri ön planda tutmaktadır. TYMM'nin insana bakışı ruh ve bedenden oluşan insanın bir bütün olarak geliştirilmesi temeline dayanmaktadır. TYMM öğrenci profilinde insana bakışta "ontolojik bütünlük", bilgiye bakışta "epistemolojik bütünlük" eğitim sürecine bakışta "zamansal bütünlük", değerlere bakışta ise "aksiyolojik olgunluk" kavramlarını merkeze almaktadır. Bu bağlamda çalışmada, felsefe tarihinde eğitim konusunda maddi ve manevi değerlerini en iyi şekilde bilen ve koruyan, bilim yapan ancak bilimi hayat amacı olarak görmeyen, varoluşunu önceleyen bireyler yetiştirmek olan Gasset'in görüşleri ile insanı aktif olarak yapıp eden, çalışan, eğiten ve eğitilen, değerleri duyan bir varlık olması bağlamında ele alan Mengüşoğlu'nun görüşleri TYMM felsefi perspektifi bakımından ele alınmıştır. Gasset'in önerdiği gibi TYMM'de ontolojik ve epistemolojik içerik olarak kültürün aktarımı, tarihsel süreç içinde hak ve sorumluluklarını bilen, bilmeyi ve öğrenmeyi ülkenin yetkinleşmesi için kullanan insan yetiştirme modelinden bahsedilmektedir. Mengüşoğlu'nun felsefi antropolojisine benzer bir şekilde TYMM, bireylere verilecek eğitimde bireyin biyopsişik varlık yapısındaki yeteneklerini geliştirebilecek değer-erdem-eylem çerçevesinde sunulmakta, bireylerin doğuştan gelen kapasitelerinin yüksek bir düzeye erişmesine odaklanmaktadır. TYMM öğrenci profilinde ve değer-erdem-eylem çerçevesinde ahlaklı, bilge, sorgulayıcı ve vatansever bireyler yetiştirerek yüksek değerlere sahip bir nesil inşa etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Gasset, Mengüşoğlu, Eğitim Felsefesi, Öğrenci Profili.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Karadağ, Nilüfer – Eroğul, Nebile. "Gasset ve Mengüşoğlu Açısından Yetkin ve Erdemli İnsan Yetiştirmek Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Değerlendirilmesi". *Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD)* 3/2 (Aralık 2025), 182-201. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18011056>

CC BY-NC 4.0 DEED

Abstract

With the ideal of raising competent and virtuous people, The Century of Türkiye Education Model (TYMM) gives significant importance knowledge, skills, dispositions and values in the student profile. TYMM focuses on the concepts of 'ontological integrity' in the view of human being, 'epistemological integrity' in the view of knowledge, 'temporal integrity' in the view of educational process, and 'axiological maturity' in the view of values. In this context, the aim of this study is to evaluate the views of Gasset, whose aim is to raise individuals who know and protect their material and spiritual values in the best way, who conducts scientific studies but do not see science as a life purpose. Who gives significant importance their existence, and the views of Mengüşoğlu, who deals with the human being in the context of being a being who actively makes, works, educates and is educated, and senses values, from the philosophical perspective of TYMM. As suggested by Gasset, in the TYMM, the transfer of culture as ontological and epistemological content, the model of raising human beings who know their rights and responsibilities in the historical process, who use knowing and learning for the competence of the country are mentioned. Similar to Mengüşoğlu's philosophical anthropology, TYMM is presented within the framework of value-virtue-action that can develop the abilities of the individual in the biopsychic being structure in the education to be given to individuals and focuses on reaching a high level of individuals' innate capacities. TYMM aims to build a generation with high values by raising moral, wise, questioning and patriotic individuals in the student profile and within the framework of value-virtue-action.

Keywords: The Century of Türkiye Education Model, Gasset, Mengüşoğlu, Philosophy of Education, Student Profile.

1. GİRİŞ

Eğitim insan yaşantısı içinde meydana gelen ve kalıcı davranış değişikliği yaratan bir süreçtir. İnsan öğrenmesi gereken bir şey kalmadığını düşündüğü anda bile öğrenmeye açıktır. Eğitim kavramını tanımlamak için bir araç olan bilgi ise insanlığın ve doğanın içerdiği unsurlar arasındaki toplumsal ve tarihsel etkileşimin ürünüdür. Eğitimin hangi şartlarda ve nasıl verileceği problemi de eğitim felsefesinin ilgilendiği bir konudur.

Eğitim felsefesi, özü itibarıyla bilgiyi içeren bir alandır ve bu alanla ilgilenen kişiler akademik disiplinleri, geleneksel epistemoloji sorunları ile ilişkilendirmektedirler. Tarihsel süreçte epistemologlar, geleneksel epistemolojik sorunlar olan bilginin kaynağı ve değeri üzerine felsefi görüşler öne sürerken eğitimle ilgili sınırlı düşünceler ürettikleri ya da belirlenmiş bir perspektiften baktıkları söylenebilir. Oysaki bilginin kendisi, herhangi bir epistemolojik sorunla ilişkilendirilmeden de bir düşünce oluşumu için gereken bir kavramdır ve bilgi okullarda, laboratuvarlarda, akademilerde üretilmektedir (Jaume, 2016). Eğitim sistemleri de yetiştirmek istedikleri öğrencilerde idealize ettikleri özellikleri tanımlama denemesi yapmaktadır. Eğitim sistemi içerisinde kullanılan kavramlar ise ilk bilgilerdir ve tanımlama yoluyla elde edilirler. İlk bilgiler bir çeşit kavramsallaştırma değildir. Dolayısıyla insanın mahiyetini tasavvur etmek de bir kavramsallaştırma içermektedir. Bu bağlamda öğrenci profilini tanımlamanın, bir şeyin mahiyetine işaret eden sözü ortaya koymak olduğu söylenebilir (İbn Sînâ, 2013).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) ontolojik, epistemolojik ve zamansal bütünlük ile aksiyolojik olgunluk kavramsallaştırmasıyla temeline yerleştirmiş olduğu felsefesini ifade

etmektedir. Aksiyoloji epistemoloji ve metodoloji arasındaki bütünlüğü ve bunların iç tutarlılığını da kapsamaktadır (Rees vd., 2020). Bu bağlamda aksiyolojik olgunluk TYMM'nin epistemoloji, metodoloji ve yöntemler bakımından iç tutarlılığına karşılık gelirken hedeflenen öğrenci profiline bunların yansımaları aksiyolojik olgunluk kavramını karşılamaktadır. TYMM'nin öğrencilerde hedeflenen aksiyolojik tercihleri imgesi; esas olarak belirli bir yaşam kalitesine ulaşmayı amaçlayan ahlaklı, bilge, cesaretli, estetik, iradeli, merhametli, sağlıklı, sorgulayıcı, üretken ve vatansever bir birey ile karakterize edilmektedir (TYMM, 2024).

21. yüzyıl ülkelerin eğitim sistemlerinde değişiklikler yapmasının zorunluluk arz ettirdiği bir çağ olmuştur. Bilim ve teknolojinin hızla ilerleyişi, küresel anlamda etkili olmuş ve yeniliklere uyum sağlayıp bu ilerlemenin bir parçası olma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda 21. yüzyılı hazırlayan 19. ve 20. yüzyılın dünya tarihinde büyük dönüm noktalarının yaşandığı bir tarih dilimi olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu dönemde yeni bilim dallarının kurulması ile uzmanlaşma alanları artmış, teknoloji insan yaşamının vazgeçilmez bir unsuru olmaya başlamıştır. 19. ve 20. yüzyılda değer, eğitim ve teknoloji bağlamında insan, kitleleşme sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bir tarafta sanayileşmenin sonuçlarından biri olan iş gücüne duyulan ihtiyacın artması ve teknolojinin getirilerinden biri olan rahat yaşama alışma süreci, diğer taraftan hayatın içindeki yeni/modern öznenin epistemolojik unsurlara kendini kaptırması ahlaki değerlerin içsel yaşantısındaki yerini sorgulamasına ve eğitime yeni bir bakış açısının kazandırılmasına olan ihtiyacı artırmıştır. Modernite toplumsal yaşam için önemlidir ancak bilgi üretiminin derinliği arttıkça bilgiyi üreten ve bilgiyi yaşayan öznenin beklenenler de farklılaşmaktadır. Ayrıca öznenin ontolojik bütünlüğü ile aksiyolojik olgunluğunun tehlikeye girmesi, teknik akılcılığın özneyi değerler alanından koparması eğitim sistemlerinin öncelediği bir durum olarak görünmemektedir.

Eğitim felsefesi inşa edilirken veya eğitim modeli oluşturulurken felsefi antropolojinin söylemleri dikkate alınmalıdır. Çünkü eğitilen insan aynı zamanda yapıp eden, çalışan, iradi faaliyetleri olan, değerleri duyan, kültürel, tarihsel bir varlık olmak durumundadır. Dolayısıyla eğitime felsefi antropoloji açısından yaklaşmak TYMM'de sunulan yeni eğitim modelini daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Literatür taramasına dayanan ve tarihsel teorik olan bu çalışmanın amacı, Ortaçağ Y. Gasset ve Takiyettin Mengüşoğlu'nun felsefi antropolojisinde ele aldığı insan fenomenlerinden hareketle TYMM'de hedeflenen öğrenci profilinin felsefi temellerini ortaya koymaktır. Her iki düşünür de insana fenomenolojik perspektiften yaklaşırken, eğitime ontolojik ve epistemolojik tamlığa ulaşma yolunda bütüncül bir açıdan bakmışlardır. Bu kapsamda çalışmada TYMM öğrenci profilinde vurgulanan ontolojik, epistemolojik ve zamansal bütünlük kavramları ile aksiyolojik olgunluk kavramları temelinde Türkiye Yüzyılı eğitim sisteminin felsefi temelleri değerlendirilmektedir. Çalışmada öncelikle TYMM'nin öğrenci profilinde vurgulanan felsefi temeline bir giriş denemesi yapmak amacıyla önce Gasset'e sonrasında Mengüşoğlu'nun fikirlerine yer verilmektedir.

Jose Ortega Y. Gasset İspanya'da yaşamış varoluşçu bir filozoftur (Graham, 1994). Fenomenolojik yöntemi benimseyen Gasset, insan benliğinin amacının kendini gerçekleştirmek olduğunu düşünür ve insanın varlığı varolma özgürlüğünde anlam bulur (Gasset, 2015). Kendini gerçekleştirmekte kendini bilme fenomeni ile mümkündür. Bu sayede kişi “ben olma” yolunda varoluşunu gerçekleştirmeye adım atmaktadır (Gasset, 2007). Gasset insanın varoluşuna, onun olabileceği şeylere bir sınır getirmenin imkânsız olduğunu düşünürken (Gasset, 2015) insanın sahip olduğu tüm yeteneklerin eğitim ile şekillendiğini ifade etmektedir. Ona göre eğitim yalnızca bilime, uzmanlaşmaya ve teknolojiye dayalı bir eğitim olmamalı, kültür ve tarih aktarımına dayalı bir eğitim ile desteklenmelidir (Gasset, 2014). Bu bağlamda ülkelerin bilimsel çalışmaları yadsımadan kültürel değerlerini koruduğu erdemli ve yetkin bireyler yetiştirdiği yerleşik eğitim sistemlerine ihtiyaç vardır.

Takiyettin Mengüsoğlu'nun felsefi antropoloji görüşünde de insan bilen, yapıp-eden, değerleri duyan, tavır takınan, önceden gören ve önceden belirleyen, isteyen, özgür olan, tarihsel, ideleştiren, kendisini bir şeye veren, seven, çalışan, eğiten ve eğitilebilen, devlet kuran, inanan, sanatın yaratıcısı, konuşan ve biyopsişik bir varlık olarak ele alınmaktadır (Mengüsoğlu, 2017a).

Bu çalışma literatür taramasına dayalı bir çalışmadır. Dolayısıyla betimsel yöntem uygulanmaktadır. Veriler toplanırken öncelikle Takiyettin Mengüsoğlu ve Ortega Y. Gasset'in birincil kaynaklarına yer verilmiştir. Birincil kaynaklar tarandıktan sonra ikincil kaynaklar incelenmiştir. TYMM ile ilgili Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı bildirge esas alınmıştır.

Etik Beyan: Bu çalışma, tüm etik standartlara uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu makalede sunulan bilgi ve bulgular, dürüstlük ve şeffaflık ilkelerine uygun olarak yazıya geçirilmiştir. Yazarlar, araştırmanın her aşamasında bilimsel bütünlük ve objektiflikten ödün vermemiştir. Ayrıca, bu çalışmada kullanılan tüm kaynaklara uygun şekilde atıf verilmiştir. Araştırma kaynak taraması ve doküman incelemesine dayalı olduğundan etik kurul onayı gerekmemektedir.

2. GASSET'İN FELSEFESİ VE TEMEL KAVRAMLARI

Gasset (1883-1955) bir akademisyen olarak kitlelerin eğitimi üzerine çalışmıştır ve reformist bir eğitim felsefesi modeli ortaya koyduğu için ona küresel kapsamda fikirleri olan bir eğitimci de denilebilir. Nitekim Gasset kitlelere “büyükçe bir kültür dozu şırınga edilmelidir.” (Gasset, 2011) söylemiyle küresel kapsamda kitlelerin eğitimi için kültür eğitiminin önemine vurgu yapmaktadır. Ona göre ayaklanan kitleler kamusal yaşamı etkisi altına almakta ve kitleleşme sorunu oluşturmaktadır. Bu durum insanlığın geleceğini tehdit etmekte, tarihsel bir bunalıma neden olmaktadır (Gasset, 2014). Bu bağlamda Gasset, 20. yüzyılda yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın yıkıcı etkisi, diğer taraftan bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi karşısında insanın bireysel varlığını unutmaya başlayıp, içinden çıkmakta zorlanan kitleleşme hareketine dâhil olması gibi etkiler karşısında iyileştirici bir çözüm önerisi ortaya koymaktadır ve çözümün sadece eğitimde olduğunu düşünmektedir (Önder, 2010). Gasset'in düşünsel

katkılarıyla biçimlenen varoluşçu felsefenin kökleri Birinci Dünya Savaşı'ndan önceye uzanır. Ancak bu akım, özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında derinleşen insani sorunların etkisiyle çok daha geniş bir taraftar kitlesi edinmeye başlamıştır (Durakoğlu, 2025).

Her iki dünya savaşına da tanıklık eden Gasset, felsefesini “yaşamsal akıl” kavramı çerçevesinde temellendirir (Conill, 1998). Ona göre yaşamın özü düşündürmektir ve yaşamsal akıl insanın soyutlamalardan uzaklaşıp dünyaya dönmesini sağlamaktadır (Nacak, 2021). Çünkü benin, kökten gerçeklik olan kendi hayatında, sadece bir kere deneyimleme imkânı olduğu bu yaşamı idame ettirebilmesi “yaşamsal aklı” nasıl kullandığına bağlıdır. Düşünmek insan için temel ihtiyaçtır ve insan düşünmek için yaşamaz, yaşamak için düşünür (Gasset, 1998a, 33). Dolayısıyla Gasset için düşüncenin bir araç olması insanın epistemolojiyi merkeze koyarak yaşamasının varoluşa ters düştüğünün göstergesidir. Ayrıca 17. yüzyıldan beri süregelen “bilen özne” düşüncesi “var olan” özne ile yer değiştirmektedir. Bu bağlamda “bilen özne”nin oluşturduğu bilimler “yaşamsal akıl” pratiğinin ancak bir bölümüne tekabül edebilir.

İnsan için yaşam, bir görevdir ve kesin cevabı olmasa da çözüm için çabalanması gereken problemler bütünüdür (Gasset, 1997). İnsan bu problemleri sadece burada ve şimdi yaşarken çözebilmektedir. Gasset için modern dünyada bilimin insan yaşamını kolaylaştırmaya dair çözüm önerileri yaşamsal aklın önüne geçiyor gibi görünmektedir. Ancak o, bilimin hiçbir zaman yaşamsal aklın önüne geçemeyeceğini düşünmektedir. Çünkü bilimin ürettiği bilgi türünün insan yaşamı, düşünceleri, seçimleri gibi unsurların ontolojik derinliğini içermemesi onu her zaman ikincil yapmaktadır (Gasset, 2007a). Dolayısıyla ikincil bir düşünme şekli olan bilim, refleksiyonel olamadığı için sadece pragmatik bir yapıya sahiptir.

Yaşamsal akıl, refleksiyoneldir ve içinde “tarihsel akıl” bulunmaktadır (Cihan, 2010). Tarihsel akıl yaşamı daha iyi değerlendirmeye yarayan bir akıldır. Çünkü ancak tarihsel akıl ile bireylerin deneyimleri bir bütün olarak değerlendirilebilir (Gasset, 1998a). İnsan düşünen bir varlıktır. Düşünen bir varlık da eylemde bulunmak için karar veren, seçim yapan ve harekete geçen varlıktır. Bütün davranışlar bilincin ürünüdür (Karaca, 2016). İnsanın yaşadığı dünya bir olanak dünyasıdır. Eğer bu olanak dünyasında seçim yapma özgürlüğü olmazsa hayatın, hayat olmak açısından bir değeri, önemi kalmamaktadır.

Gasset için tek gerçek yaşam, insanın bilinciyle seçimler yapabildiği yaşamıdır ve bu yaşam insanın kökten gerçekliğini oluşturur (Gasset, 2015). Başkaları ise sadece “ben’in yaşamında olan”lardır. “Kökten gerçeklik” olarak her ben’in yaşamı tekbencilikten uzaktır ve özü gereği, kendinden başka her gerçekliğin kendini duyurabilmesi için bir araçtır (Gasset, 1998a). Kökten gerçekliği bizzat kendi yaşantısı olan insan, kendisini yaşar durumda bulur ve yaşadığı her şeyde yalnız olduğunu fark eder. Bu an, kişinin kökten yalnız olduğunu fark ettiği andır. İnsan yaşamı, başkasına aktarılamaz olduğu için özünde “kökten yalnızlık”tır (Gasset, 2007a).

Ben, varoluşunu gerçekleştirirken başka ben'lere katılarak özneler arası ilişki kurar. Diğerkâm olan ben, bedensel olarak çevre içinde, özneler arası düzeyde bir iletişim becerisine

sahip olsa da her ben diğerine yabancıdır (Gasset, 2007a). Bir toplum içinde yaşayan insan zorunlu olarak bir kültüre sahip olmak zorundadır (Gasset, 1998a). Her ben bir ailede doğar ve ilk olarak ailesinin kültürünü öğrenir (Doğan, 2010). Aile de kendi çevresinden kültürel olarak etkilenmiştir hatta her ben'in kendisi de bir kültürdür. Kültürel bir varlık olarak ben, bir grup ya da toplum içinde diğer ben'lerle karşılaşır ve diğer ben'lerle iletişim kurar (Elkin, 1995). Nitekim Gasset "Ben, benliğimle ortamımın toplamıyım." (Gasset, 1998a) der. Bu kapsamda kökten gerçeklik olarak her insanın kendi yaşamları için perspektifi farklıdır. Kültürü yaşatan ve aktaran en önemli unsur olan dil ise insanın çevresiyle bağını kuran en önemli öğedir.

İnsanın diğerkâm bir varlık olması, modern dünyaya kendini adayarak özünden uzaklaşması, kendi değerlerini, kültürünü unutmaması ya da artık eskisi kadar önem vermemesi zamanla kitle insanı hâline gelmesine sebep olabilir (Önder, 2010). Bu durum eğitimin ontolojik ve epistemolojik boyutunun ihmali anlamına gelmektedir. TYMM öğrenci profilinde öznenin ontolojik, epistemolojik ve zamansal bütünlüğü ile aksiyolojik olgunluk olgusunun önemini ortaya koymaktadır. Gasset'e göre devletler kitlelerle dolu olduğu için çok tehlikelidir (Nacak, 2021). Teknolojiyi elinde bulunduran devletler, işlevlerine indirgediği insanlara ihtiyaç duymaktadır. Kitlelerin alacağı tehlikeli kararlar karşısında birey olmak, bilinçli özne olmak gerekmektedir (Kiraz, 2015). Bu durum ancak eğitimle mümkün olmaktadır. Her toplumun kendi kültürel değerlerinin ihtiyacına göre oluşturması gereken bir eğitim modeli ve eğitim felsefesine ihtiyacı vardır.

TYMM'ye göre yetiştirilmek istenen öğrenci profili "yetkin ve erdemli" bir bireydir (TYMM, 2024). Yetkin ve erdemli birey, kitleleşme karşısında bilinçli bir "ben" inşa edebilecek bir öznedir. Bu birey belli bir alanda gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olarak yetkinleşirken aynı zamanda ruhsal olgunluğa ve övülen meziyetlere sahip olarak erdemli bir varlığa dönüşebilir. Böylelikle birey yalnızca bilgiye sahip bir özne olmaz, aynı zamanda beceri, eğilim ve değerleri ile Gasset'in deyiimiyle yaşamsal aklını kullanmayı bilen bir özne olur (Karaca, 2016). Böylece birey dünyaya dönmesi, yaşamak ve var olmak için düşünmesi gerektiğini kavrar. Bu süreçte her bir seçiminin kıymetinin farkında olan birey, Gasset'nin deyiimiyle benin yaşamında olan kendinden başka her gerçekliği duyabilir (Ata, 2018). Bu bağlamda TYMM öğrenci profilinde merhametli özne ön plana çıkmaktadır. Bu kişi insanlara destek sağlamada duyarlı ve yardım etmek için çaba gösteren, ihtiyaç sahibi olanlara yardım etmeye meyilli, toplumsal sorumluluklarını yerine getiren, insanlara şefkatli bir yaklaşım sergileyen, onların ihtiyaçlarını duyan, hataları affedebilen, iyilik yapmaktan mutluluk duyan ve topluma faydalı olmak için çalışan diğerkâm bir özne olmaktadır.

2.1. Modernite ve Teknolojinin Gelişimi Karşısında Oluşturulan Eğitimin İçeriği

Gasset'e göre teknoloji insanın vazgeçemeyeceği bir unsurdur ve insanın tarihsel bir varlık olduğu gerçekliğinden hareketle teknolojinin insan yaşamını kolaylaştırdığı görülmektedir (Gasset, 1961). İnsanın değişimi ise doğayla değil tarihle mümkündür (Cihan, 2010). Bu bağlamda tarih içinde insanın değişimini irdelemek için de teknolojik değişimlere

bakmak gerekir. Teknolojik değişimler insanın ilgi ve ihtiyaçlarını değiştirmekte, devletlerin tekelinde olan, güce sahip olmak için sürekli yenilenebilen bir eğitim felsefesine duyulan ihtiyacı artırmaktadır (Ata, 2018). Bu bağlamda ise Gasset'in felsefi görüşleri yol gösterici niteliktedir.

Gasset modernizm ve teknoloji ile ilgili görüşlerinde metafizik ve antropolojiden hareket etmektedir (Gasset, 2007a). Ona göre metafizik ya da felsefi antropoloji, epistemolojiden ayrılmamaktadır. Dolayısıyla durum içinde varlık olmak -ve diğerleri ile iletişim zorunluluğunu içerdiği için diğerkâm olmak- aynı zamanda eylem varlığı olmak demektir. Eylem varlığı olan insan yaptığı çalışmalarla teorik düşünce geliştirebilir (Gasset, 2015). Bilginin, bazı filozofların yadsıdığı pragmatik bir boyutu vardır ve bu noktada Gasset, bilgiyi pratik bir soru olarak ele alır. Ona göre bilgi, teknoloji ile de ilgilidir ve teknoloji, insanın yeni varoluş biçimleri ortaya koyması anlamında yeni şeyler oluşturabilir (Nacak, 2021). Ancak teknoloji, karşılanması gereken yeni ihtiyaçlar ortaya çıkardığı için insanı da değiştirir (Jaume, 2016). Bu bağlamda eğitim felsefesi insanı şekillendirmek için en önemli araçtır çünkü eğitim felsefesi alanı doğrudan bilgi oluşturma ve uygulanabilirlik süreçleri ile bağlantılıdır.

Eğitim resmi olarak eğitim kurumlarında bir eğitim sisteminin genel çerçevesi içinde yürütülür. Aktarılan bilgi de her devletin kendi politikasına ait olan ve insanı şekillendirmeyi sağlayacak bilgidir (Gasset, 1998a). Eğitim değerlerle ilgilenir. Tüm eğitim uygulamaları “ethos” inşa etmeyi amaçlar (Aktürk, 2022). Dolayısıyla bilgi, değerlerden ayrılamaz. Her epistemik karar aynı zamanda bir değer meselesidir. Bu sebeple antropoloji, epistemoloji ve etik alanları yalnızca analitik olarak ayırt edilebilir ancak pratikte bütünseldir. Eğitim felsefesi ise tali bir disiplin değil tüm bu alanların kesişim noktasıdır (Jaume, 2016). (Bu bağlamda TYMM’de aksiyolojik olgunluk, öğrenci profilinin birleştirici ve tamamlayıcı boyutu olarak ifade edilmektedir. Bu durum aynı zamanda erdem-değer-eylem çerçevesinin temelini de oluşturmaktadır. Yetiştirilmek istenen bireyde vurgulanan ontolojik, epistemolojik, zamansal bütünlük ve aksiyolojik olgunluk bütünsel bir sistemdir. Bu aksiyolojik olgunluk ise bütüncül eğitim anlayışı ile kazandırılabilir. TYMM bu minvalde öğrenci profilini oluşturulurken insanın bütüncül gelişim alanlarını göz önünde bulundurmuş ve öğrencide çok yönlü gelişimi amaçlamıştır.

Gasset'in eğitim ve üniversiteyle ilgili fikirleri modern çağın tarihsel analizinden kaynaklanmaktadır (Gasset, 1998b). Aslında modern çağ, özellikle sözde bilgi sorunuyla -yeni bilim ve yöntem ile- bağlantılıdır. Eğitim zorunluluk olduğu için eğitim modelleri ve yöntemleri oldukça önemlidir (Jaume, 2016). Yaşam, insanın kendi başına öğrenebileceğinden çok daha fazla şeyi bilmeyi gerektirir. Bu anlamda öğretim, teknoloji gibi kültürel bir araçtır ve daha iyi bir yaşam biçimi sağlamayı amaçlayan bir icattır (Gasset, 1998b). Ancak teknoloji Gasset’e göre fiziksel aklın bir uzantısıdır ve insana ve topluma dair konularda sessiz kalmıştır (Karaca, 2016). Bu anlamda yaşamsal akıl devreye girmelidir. Toplumlarda bilgi eksikliği oluştuğunda, eğitim yaşamsal akıl yoluyla bireyin ihtiyaçlarını karşılayacaktır.

TYMM'de öğrenci profilinde üretken bireyi hedeflemektedir. Birey hedefleri olan, ülkesi ve kendi geleceğiyle ilgili hayal kuran, bu hedeflere ulaşmak için plan yapan, kendini bu hedeflere adanmış bireydir. Gasset'in ifadesiyle bilginin üretilmesi ve öğrenme yeteneğinin artırılması için öğrenme sürecine aktif olarak katılan ve öğrenmek için emek harcayan, öğrenmeye istekli bireyler yetiştirilmelidir. TYMM bu bağlamda öğrenme fırsatlarını arayan, azimli ve sabırlı, yeni fikirler üretme konusunda yetenekli öğrenci profilini öncelemektedir (TYMM, 2024).

Gasset, 20. yüzyılın bilgi sorunuyla bağlantılı olarak 21. yüzyılda pedagojinin büyük gelişimine vurgu yapmaktadır (Ata, 2018). Bilim insanlarının mümkün olan her şeyi icat ettiği yeni kapitalizm anlayışında, büyük bir karmaşıklık ve teknik sorunlar yer almaktadır. Bu nedenle, eğitim kapasitesini artırmak için çok daha fazla çaba göstermek ve pedagojik aktiviteyi güçlendirmek gerekmektedir (Jaume, 2016). Eğitimin yeni insan idealini oluşturmaya yönelik bir bilgi ideali bulunmaktadır ve bu insan yeni dünyaya dâhil olmalıdır (Gasset, 1998a). Gasset'in bu fikri, eğitime yeni bir perspektif kazandırmaktadır. Bu bağlamda TYMM Türkiye'nin yeni insan ideali olup, tarih içinde insanın değişimine odaklı ancak aynı zamanda teknolojik gelişmelere duyarlı üreten bireyleri hedefleyen bir modeldir. Bu model teknolojik gelişmelerle birlikte değişen insan ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak modern öznenin değerler dünyasından koparılışına bir tepki vermekte, aksiyolojik bütünlüğü olan özneyi yaratmayı hedeflemektedir.

2.2. Gasset'in Eğitim Felsefesi

Gasset'in eğitim felsefesi kitlelerin eğitimi üzerine bir düşüncüyü içermektedir. O "Üniversitenin Misyonu" eserinde bu düşünceden bahsetmektedir (Gasset, 1998b). Çünkü tarihsel süreçte yaşanan savaşlar kitlelerin harekete geçmesi ile mümkün olmuş ve kamuoyu gibi büyük bir güce sahip oldukları için seçkin azınlığın önünde büyük bir engel olmuşlardır (Gasset, 2007b). Kitlelerin sahip olduğu yanlış bir düşünce âdeta bir silah gibi gelişimin önünde durmaktadır (Gasset, 1998b). Dolayısıyla geleceğin büyük tehlikesi olarak kitleleşme ile mücadele edebilmek için eğitimi vazgeçilmesi ve değiştirilmesi mümkün olmayan bazı temeller üzerine inşa etmek ve eğitimin kalitesini artırmak için bütünlük ve epistemolojik bütünlüğe önem vermek gerekmektedir.

Gasset ilk olarak eğitimin bireyselleştirme, ekonomi ve güncellik ilkesine dikkat çekmektedir (Gasset, 1998b). Her öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları farklı olabilir. Bu sebeple güncel müfredatlarda eğitim veren öğretmenler, öğrencilerin zihinsel ihtiyaçlarına yönelik çalışma yapmalıdır. Ayrıca eğitimde gerekli materyallerin sağlanması ekonomi ilkesi ile yakından ilgilidir. Ancak bu üç temel üzerine verimli bir değer eğitimi yapılabilir.

Gasset'in üzerinde durduğu en önemli konu "kültür eğitimi"dir (Gasset, 1998b). Bu eğitim modeli sırasıyla evrenin fiziksel imgesi (fizik), organik yaşamın temel konuları (doğabilim), insan soyunun geçirdiği tarihsel süreç (tarih), toplumsal yaşamın yapısı ve işleyişi (toplumbilim), evren tasarımı (felsefe) oluşmaktadır (Karaca, 2016). Ona göre kültür bilim

değildir. Çağdaş toplumlardaki üniversitelerde kültür aktarımı azalmaktadır. Kültür aktarımının azalması sonucunda kitle insanı ortaya çıkmaktadır (Gasset, 2007b). Gasset'e göre kitle insanı bilgili, meslek sahibi ancak kültür fakiri olan bir barbardır. Ona göre dünyanın içinde bulunduğu bu durum ihtisaslaşma barbarlığıdır (Nacak, 2021). Bu bağlamda Gasset, bilinçsizce ihtisaslaşmanın önüne geçmede fiziksel aklın yerine yaşamsal akıl kavramının önemine vurgu yapmaktadır. İnsana dair bütün sorunların çözümünde yaşamsal akıl merkeze alınmalıdır (Gasset, 2007a). Bu bağlamda kültür ve değer öğretimi eğitime kanalize edilmelidir ve bunu ihtisaslaşma barbarı olmayan bilim insanları yapmalıdır. Gasset'e göre bu idealin gerçekleşmesi ancak "Kültür Fakülteleri"nin kurulmasına bağlıdır (Gasset, 1998b). Çünkü insanın yaşamını idame ettirmesi için gereken yaşamsal aklı onun iradi bir varlık olduğunun göstergesidir. İnsan iradesi ile seçim yapar, davranışlarda bulunur, eğitir, eğitilir, tarihini oluşturur, değerleri öğrenir ve öğretir (Kneller, 1964). Dolayısıyla kitleleşmenin oluşturduğu kamuoyu tehdidinin karşısında üstün değerleri ile mücadele eder. Bu durum ancak kültür ve değer eğitimi ile mümkündür.

İhtisaslaşma barbarlığına karşı yeni bir reform öneren Gasset'e göre eğitim yukardan aşağıya doğru olmalıdır (Gasset, 1998b). Öncelikle her ülke, kendi kültürel yapısını en iyi şekilde bilmelidir ve gelişmiş ülkelerden eğitim modelleri alıp uygulamaya çalışmamalıdır. Eğitim ilk amacı iyi bireyler yetiştirmek olmalıdır. İyi bireyler yetiştirmek için eylemde bulunması gerekenler de bir dönem kitlelerin dışladığı "seçkin azınlık" olmalıdır (Işık, 1998). Canlı/yaşayan bir kültür eğitimi, halinden memnun olan alt-insan/kitle insanların da eğitimidir (Gasset, 1998b). Bu sayede yeni eğitim modeli ile yetiştirilen bireylerden oluşan bilim insanı ihtisaslaşma barbarlığından uzak, değerlerine sahip çıkan bir kişi olmaktadır. Ayrıca bilim yapan ve eğitim veren kişilerin farklı olması daha verimli bir eğitim idealinin gerçekleşmesine olanak sunmaktadır.

Gasset'in üniversiteye atfettiği bazı görevler mevcuttur. Bunlar; kültür aktarma, bir iş veya serbest meslek öğretme ve bilgiyi araştırma ve artırma görevleridir (Karaca, 2016). Ona göre eğitimde kullanılacak bilginin içeriği de çok önemlidir. Ortaokul ve lisedeki öğrencilerin her bilgiyi öğrenmesi imkânsızdır ve bu bağlamda her bilginin öğretilmesine gerek yoktur. Bu kademelerde okuyan öğrenciler yalnızca ihtiyaçları kadarını öğrenmelidir (Gasset, 1998b). Özellikle 21. yüzyılda eğitim müfredatı oluştururken bu hususun dikkate alınması gerekmektedir (Karaca, 2016). Gasset'in çözümü, temel görevi öğretmek olan bir öğretmene karşılık, temel görevi araştırma yapmak olan öğretim görevlilerinin olmasıdır (Gasset, 1998b). Bu anlamda, yükseköğretimde iyi bir profesyonelin pedagog ve araştırmacı olarak aynı ölçüde eğitime ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu ideal bir durumdur ancak deneyimler, birçok profesyonelin bu en yüksek standartlara ulaşmaktan çok uzak olduğunu göstermektedir (Jaume, 2016). Bu kapsamda TYMM'nin öğrencide kazandırmak istediği değerler ile aynı zamanda bir kültür aktarımını içerdiği düşünülmektedir. TYMM müfredatı, bütünsellik içeren bir sistem olarak öğretmeni yalnızca öğretme işini yapan kişiler olarak ele almamaktadır. Ders öğretim süreçleri

uygulamaya ve zenginleştirmeye yönelik içeriklerle aynı zamanda hem öğrencinin hem öğretmenin öğrenmeyi ve araştırmayı bilen kişiler olmalarını hedeflemektedir.

3. MENGÜSOĞLU'NUN TEMEL KAVRAMLARI VE FELSEFESİ

Takiyettin Mengüsoğlu (1905-1984) insana felsefi açıdan yaklaşan önemli bir Türk filozoftur (Bulutoglu, 2015). Mengüsoğlu, fenomenolojiyi bir yöntem olarak benimsemiş (Kahraman, 2018), ontolojik temellere dayanan felsefi antropolojinin temsilcisi olmuştur.

Mengüsoğlu, ontolojik temelli felsefi antropolojisini oluştururken N. Hartman'ın temsilcisi olduğu "Yeni Ontoloji" fikrinden etkilenmiştir. Hartman'a göre varlıklar tinsel, psikik, organik ve inorganik olmak üzere belirli katmanlarda sıralanır ve bu katmanlar insan bütünlüğünde bir araya gelir (Hartmann, 1946). Bu bağlamda fikir zeminini oluşturduğu düşünülen hocası Hartmann'ın, Mengüsoğlu'na fikir babalığı yaptığı söylenebilir. Ancak Mengüsoğlu insana dair fenomenleri oluştururken katman sıralaması yapmadan ya da biyolojik kuramlardan etkilenmeden, insanı felsefi varoluşsal bir temele yerleştirir. İnsana dair belirlediği her fenomen onun temel kavramıdır.

Mengüsoğlu'na göre insan varlığı, alanı ontolojik ve epistemolojik olarak bilim, sanat ve teknolojinin yaratıcısı olma, değerlerin sesini duyma, özgür olma, önceden görme, önceden belirleme, zamansal bir varlık olma gibi insan fenomenlerinin ve başarılarının hiçbirisi doğuştan gelmemiştir. İnsan bu fenomenleri hayatında yaptığı seçimlerle gerçekleştirmektedir. (Mengüsoğlu, 1977). Dolayısıyla bütün fenomenler bir çabanın sonucudur ve insan bunları gerçekleştirebilecek biyopsişik yeteneklere sahiptir (Mengüsoğlu, 2017a). İnsanın kendisinde ham olan yeteneğini işlemesi sadece eğitimle mümkündür. Bu sebeple Mengüsoğlu insanı eğiten ve eğitebilen bir varlık olarak görmektedir. İnsan yaşamak için öncelikle ihtiyacı olan her şeyi öğrenmek zorundadır.

3.1. Mengüsoğlu'nun Ele Aldığı Fenomenler Kapsamında Oluşturulabilecek Eğitim Felsefesi

Eğitim felsefesi söz konusu olduğunda Mengüsoğlu'nun görüşlerini yapıp eden, çalışan, iradi faaliyetleri olan, değerleri duyan, kültürel, tarihsel bir varlık olarak insan fenomenleri bağlamında incelemek yeni TYMM için daha etkili olacaktır.

Değerler alanı ile ilgilenen Mengüsoğlu'nun görüşleri felsefe tarihinde felsefi antropoloji olarak nitelendirilmektedir. Ona göre antropoloji ne bir bilgi teorisi ne bir etik ne de bir ontolojidir. Felsefi antropoloji değer adını alan bütün ilkelerin, insanın yapıp etmelerinin bir determinasyon ilkesi olduğunu gösteren fenomenleri ortaya koyar ve betimlerse bu onun için yeterlidir (Mengüsoğlu, 2017a).

Mengüsoğlu üç değer grubundan söz etmektedir. Bunlar yüksek değerler, araç değerler, davranış değerleridir. Yüksek değerler grubuna sevgi, nefret, bilgi, doğruluk, yalancılık, masumluk, saflık, dürüstlük, dostluk, hak ve haksızlık, adalet, güven, güvensizlik, inanma, söz verme, saygı, şeref, iyi ve kötü gibi değerler girer. Araç değerler grubuna ise ilgi ve çıkarın değerleri olan yarar, çıkar, kuşku, çekememezlik, kıskançlık ve vital/hayati değerlerle her türlü

maddesel değerler ve benzerleri girebilir. Üçüncü grup değer ise modanın, zevkin, alışkanlığın değerleri, temelini toplumun sosyal yapısında, ulusların geleneklerinde bulan değerler, davranış ve görgü kuralları, zamanla otomatlaşan eylemleri gösteren değerler, sorumsuz ve benzerleri gibi değerler girmektedir (Mengüşoğlu, 2017a). Mengüşoğlu bu değerleri, insanın yapıp etmelerini determine ederler yerine yönetirler demeyi tercih etmektedir.

Yüksek değerler ve bunlara dayanan yapıp etmeler insandan insana, ulustan ulusa, çağdan çağa bir değişikliğe uğramaz. Verilen sözü tutmak, dürüst ve güvenilir bir insan olmak, doğru ve haklı olmak her insan, ulus, kültür çevresi için aynı anlamı taşımaktadır. Aynı durum olumsuz değerler için de geçerlidir. Yalan söylemek, dürüst olmamak, haksızlık yapmak, sözünü tutmamak bütün insanlar ve toplumlar için aynı şekilde olumsuzdur (Mengüşoğlu, 2017a).

Bilgi insanın temel bir eylemidir ve bu eylem insanın öteki eylemlerini taşımaktadır. Bilgi bir örgüdür ve bütün insan sferleriyle ilgisi bulunmaktadır. Bu bilgi türü ile insanın eğitimi ve kültür düzeyi, geçmişteki ve şimdideki başarıları, dilinin yapısı, bilimi ve tekniği, dini, sanat çalışmaları gibi çeşitli faktörleri de içine almaktadır (Mengüşoğlu, 2017a). Mengüşoğlu'na göre insan yapıp etmelerinin toplamıdır ve insanın yaşamını eğitim yönetmelidir. Dolayısıyla bir kültür varlığı olarak eğitilen insan için eğitimde değer duygusunun kazandırılması çok önemlidir.

Ontolojik temelli antropolojide yapıp-eden bir varlık olarak insan anlayışında insan, süje ve obje olarak iki varlık alanından öte somut bir bütün olarak ele alınır. İnsan yaptığı bütün eylemlerde aynı insandır ve hangi alanda yapıp ederse o yöne doğru değişime uğramamaktadır. Eylemlerde bulunan her daim aynı insandır. Yapıp etmeler, doğrudan ya da dolaylı – refleksiyonlu- bir karar bekleyen, koşulsuz gerçekleştirme isteyen yani günlük yaşamda insanın yapmakta zorunlu olduğu -beslenme, barınma gibi- ya da öğrenmeye dayalı otomatikleşen davranışlar olarak gerçekleşmektedir (Mengüşoğlu, 2017a). İnsanın yapıp etmeleri tarih içinde oluşur. İnsan tarihi olan, tarihi oluşturan bir varlıktır.

Tarihsel bir varlık olarak insan konusunda zaman kavramı oldukça önemlidir. İnsan tarihini kendisi yapar, tarih ona hazır olarak verilmez. Geçmiş, şimdi ve gelecek üçlüsünden oluşan zaman öznel ve nesnel zaman algısını beraberinde getirmektedir. Herkes için aynı olan dilim nesnel zaman, kişisel algılarımıza dayalı zaman ise öznel zaman olmaktadır. Geçmiş yaşanmış şimdilerden, gelecek ise yaşanacak şimdilerden oluşmaktadır. İnsan bu zaman dilimi içinde aktif olarak varlığını sürdürmektedir. İnsan başarılarını tarih içinde göstermektedir. Uluslar yıkılsa bile tarih sahnesinden silinmemektedir. Antropolojik tarih sadece insanlığın krizleriyle ilgilenmemektedir, aynı zamanda sanat, bilimsel ve teknik başarılarına da yer vermektedir. Tarihin antropolojik görüşle ele alınması demek onu bütün varlık koşullarıyla ele alınması demektir (Mengüşoğlu, 2017b). Bu kapsamda TYMM öğrenci profilinde vatansever ideali ile bayrağını seven, diline sahip çıkan, vatanını, milletini seven ve savunan, gelişmiş bir devlet bilincine sahip, kendi ülkesinin çıkarlarını üstün tutan, vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını bilen bireyi incelemektedir. Bununla birlikte TYMM öğrenci idealinde estetik

ideali ile güzelliğe duyarlı, olgun, seçici, zarif, ölçülü ve sanatsal yeteneklerini bilen ve kullanan bireyi vurgulamaktadır. Mengüşoğlu'nun ifade ettiği tarihsel bir varlık olarak insan TYMM'de vurgulanan vatansever ve estetik idealde toplumunun tarihsel, sanatsal, bilimsel ve teknik başarılarını üreten, tanıyan ve koruyan insandır.

Değerleri duyan bir varlık olarak insan kavramından söz eden Mengüşoğlu antropolojik bir değer kavramı ortaya koymaktadır. Ona göre insanın aktif olarak yapıp etmelerini gerçekleştirmesi onun değerleri duyan bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Mengüşoğlu insan hayatının ağırlığını belirsizlikte bulur. Ona göre insanı araştıran bilimler, onu tanıtmak yerine bilinmez hâle getirmiştir (Bayraktar ve Dombaycı, 2020). İnsan hayvanlardan farklı olarak hayatını belli amaçlar, hedefler, planlar üzerine gerçekleştirir. İnsan içinde bulunduğu sonsuz durumların hakından gelebilecek bir güce sahip değildir. Bu nedenle amaçlarını, hedeflerini, planlarını bir defada gerçekleştiremez. İnsan gerçekleştirmesi gereken eylemlerini düzenleyen, onları önemine göre sıraya koyan bir organa gereksinim duyar. Bu organ insan için bir değer organıdır. İnsan değer organı vasıtasıyla değer duygusuna dayanarak, araç arayarak ve seçerek hareket etmekle istediklerini gerçekleştirmektedir. Ona göre değerler alanı kanıtlanamasa da bu, onların varlığının yadsınmasını gerektirmez. Değerlerin varlığı, hayat fenomenlerini betimlemekle ve insanın değer duygusuna başvurulmasıyla gösterilmektedir (Mengüşoğlu, 2017a). Bu bağlamda TYMM iradeli bir öğrenci profili ile hedefleri olan ve bunlara ulaşma kararlılığı ile çalışan, tutarlı, ilkeli, kendine güvenen, öfkesini kontrol edebilen ve sorumluluk alan bir birey yetiştirmek istemektedir (TYMM, 2024). İradeli öğrenci kavramsallaştırması amacını ve hedefini planlayabilen, seçerek hareket edebilen Mengüşoğlu'nun deyiimiyle değerleri duyan bir varlık olarak insan kavramı ile oldukça tutarlıdır.

Çalışan bir varlık olarak insan fenomeninde insanın doğa karşısında yaşamını sürdürebilmesi için çalışması gerektiği görülmektedir. Kendini bir şeye verme, sevmeye, yapıp etmeye, değer verme, ideleştirme vb. fenomenlerle birlikte insanın somut bütünlüğünü ifade eden bu alanda eğitim önemli bir yere sahiptir. Seilmeyen çalışma, anlamdan yoksunken kendini vererek yapılan çalışma belli bir amaca yönelik olduğu için anlamlı çalışma olmaktadır. Bilim, felsefe, sanat gibi alanlar araç değerler statüsünde ele alındığında anlamını kaybeden çalışma hâline gelmektedir ve kişiler unvan için işlerini yaptıklarında, sosyal çevre tarafından belirlendiklerinden, gerçekte hak etmedikleri hâlde toplumda belli statü elde etmektedirler. İnsan, otomatikleşen iş alışkanlıklarından ya da sadece unvan sahibi olmaya çalışan biri olmaktan çıktığında bu fenomenin hakkını vermektedir (Mengüşoğlu, 2017a). Bu da ancak değer duygusu ile olabilmektedir.

Değer duygusu alanında eğitim çok önemli bir rol oynamaktadır. Bir değer duygusu kökleştiği zaman ortadan kaldırılamaz. Bu alanda verilen eğitim gecikirse dinsel ahlak dersleri ve öğütleri de işe yaramamaktadır. Değer duygusunun gelişmesini ancak çocukluk zamanında çok erken başlayan bir eğitim sağlayabilir. İnsanın diğer yeteneklerinin gelişmesi için de aynı

şartlar gerekmektedir (Mengüşoğlu, 2017a). 20. yüzyılda eğitim veren okullarda din ve ahlak eğitiminin eksikliğinden dolayı sosyal çevre bozulmuştur. Bu sebeple eğitim sonucunda başarısızlığın kaçınılmaz bir şey olduğunu düşünenler bulunmaktadır. Ancak Mengüşoğlu, insanı, kendi yaşadığı hayattan daha fazla etkileyen hiçbir telkin, din ya da ahlak dersinin olmadığını belirtmektedir. Ona göre eğitilen insan, yakın çevresinde liyakat temelli bir yaklaşımdan hareket edildiğini bildiğinde kendisi de bu doğrultuda hareket edebilir (Mengüşoğlu, 1977). Diğer türlü insan ancak araç değerlere hizmet etmektedir.

Mengüşoğlu'na göre araç değerler olan yarar değerleri, bilgi değerleri ile her türlü maddesel varlık değerleri, ekonomik, teknik vb. değerler yüksek değerleri egemenliği altına alabilmektedir. Ona göre eğitimde özellikle yüksek değerlerin yarar değerlerinin buyruğuna girmemesine, onlara sadece bir araç olarak hizmet etmemesine çalışılabilir. Reel hayatta araç değerlerin yüksek değerlerin buyruğu altına girmesiyle karşılaşılabilir ancak yüksek değerlerin araç değerlerinin buyruğuna girmesi yanlış bir durumdur ve tehlikelidir (Mengüşoğlu, 2017a). Bu bağlamda TYMM hedeflediği öğrenci profili ile değerler alanını içselleştirmiş bireyleri incelemekte, bu birey de araç değerler uğruna yüksek değerleri heba etmemektedir.

Değer duygusu alanında gelişmelerin yaşanabilmesi için eğitime çok büyük rol düşmektedir. Eğitim yoluyla bireylerin biyolojik ve psikolojik özellikleri geliştirilebilir. İnsan hem iyi hem kötü yeteneklerle birlikte dünyaya gelir. Kişinin yetenekleri olduğu gibi bırakılırsa yetenekler ve değer duygusu gelişmez. Eğitim kişide var olan bu potansiyeli iyi ya da kötü yönde geliştirebilir. Bir toplumda idealist insanların sayısı arttırılmak isteniyorsa bu yetenekler olumlu yönde geliştirilmeli ve üst seviyeye çıkarılmalıdır. Mengüşoğlu'na göre kişide hâlihazırda var olan yetenekler uygun bir eğitim verilmezse üst düzeye erişemez ve dolayısıyla değer duygusu da alt seviyede kalır (Mengüşoğlu, 2017a). Sonuç olarak bireylere verilecek eğitim eğer bireyin biyopsişik varlık yapısındaki yeteneklerini geliştirebilecek değer-erdem-eylem çerçevesi kapsamında sunulmazsa bireylerin doğuştan gelen kapasitelerinin yüksek bir düzeye erişmesi mümkün olamaz. Bu bağlamda TYMM'nin öğrenci profilinde ve değer-erdem-eylem çerçevesinde ahlaklı, bilge, sorgulayıcı ve vatansever bireyler yetiştirerek yüksek değerlere sahip bir nesil inşa etmeyi hedeflediği görülmektedir.

4. GASSET VE MENGÜŞOĞLU'NUN TYMM'DE HEDEFLenen ÖĞRENCİ PROFİLİ KAPSAMINA GİREN DÜŞÜNCELERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Gasset, kültürü bireyin sorumlu ve yüksek bilinç sahibi bir birey profili geliştirmek için önemli görmektedir. Bu bağlamda eğitim yalnızca teknik bilgi ile donatılmış modern insanı oluşturmamalı, aynı zamanda evrensel bir insanlık anlayışı ile donatılmalıdır. Bu bağlamda Gasset, kültürü toplumsal mirası ve geçmişi yansıtan bir araç olarak görmektedir. Mengüşoğlu ise kültürü bireyin değerleri üzerinden ele almaktadır. O, eğitime önemli bir sorumluluk yükler. Birey eğitim yoluyla toplumsal değerlere adapte olmakla kalmaz, mevcut değerleri içselleştirerek kendi yaşamındaki eylemlerinde ve seçimlerinde ortaya koyar. Bir taraftan doğanın yasalarına bağlı diğer taraftan karar verebilme hususunda özgür olan birey, eğitim ile

zaten kendinde var olan fenomenleri gerçekleştirmeye çalışan birey haline gelir. Ontolojik temellere dayanan felsefi antropolojinin önemi burada daha görünür hâle gelmektedir.

Gasset toplumsal bir varlık olarak insanın toplumla bütünleşmesinde kültürün etkisinden söz etmektedir (Cihan, 2010). Kültür toplumu bir arada tutmaktadır. Birey eğitim süreçlerinden geçerken kültürel ve toplumsal mirasa saygı duymayı, kültürel olarak kendini ifade etmek suretiyle kültürel bir kimlik inşa etmeyi öğrenmektedir. Bireyin toplumsal olarak rollerine hazırlanması eğitimin kültürel mirası aktarması ile ilişkilidir. Birey kültür eğitimi alırken evrensel değerleri de öğrenmelidir (Karaca, 2016). Mengüşoğlu ise bireyin üzerinde toplumsal değerlerin etkisi olsa da bireyin kendi içsel değerlerini bulması ve özgür iradesiyle yaşamını şekillendirmesi gerektiğinin altını çizer (Kahraman, 2018). Ona göre toplumsal değerler, bireyin kendi ahlaki sorumlulukları doğrultusunda şekillenmelidir. Eğitim süreçlerinden geçen bireyler değer inşalarını kendi bilinçli kararları ve etik sorumlulukları doğrultusunda şekillendirmelidir.

Mengüşoğlu ve Gasset'in her ikisinde de insan somut bütünlüğü içinde bilgiyi üreten ve işleyen bir yapıya sahiptir. Onlara göre eğitimde bu somut bütünlük göz ardı edilmemelidir. Bu suretle kültür eğitimi ve değer öğretiminin beraberinde gelen aksiyolojik olgunluk kişiyi başarıya ulaştırmakta, kendini gerçekleştirme yolunda önemli bir etken olmaktadır. Yakın dönemlerde farklı coğrafyalarda yaşayan iki filozofta küresel çapta göze çarpan insan ve eğitim problemini ele almaktadır. Özellikle her kültürün kendine has eğitim sisteminin olmasını savunan Gasset, milli değerlerin korunması ve aktarılmasının önemine vurgu yaparken, Mengüşoğlu evrensel bir değer sistemi benimseyerek fenomenlerin inşası ve korunmasında bireysel özelliklere vurgu yapmaktadır. Bu noktada iki düşünürün felsefesinin TYMM'deki anlamı karşılığını bulmaktadır.

4.1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM)

TYMM'ne göre yetiştirilmek istenen öğrenci profili “yetkin ve erdemli” bireydir. TYMM'de yetkinlik ve erdem, birbirini tamamlayan iki önemli değer olup yetkinlik belli bir alanda gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olmayı ifade etmektedir. Erdem ise ruhsal olgunluğu ve ahlaken övülen meziyetleri kapsamaktadır. Bu bağlamda öğrencide yetkinliğin ve erdemliliğin kazandırılması için bilgi, beceri, eğilim ve değerler ön plana alınmıştır.

TYMM; insanı ruh ve bedenden oluşan bir varlık olarak göz önüne alan bütüncül bir eğitim anlayışı benimsemekte, yetkin ve erdemli bireylerin yetiştirilebilmesi noktasında özgün bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu bağlamda insana bakışta “ontolojik bütünlük”, bilgiye bakışta “epistemolojik bütünlük” eğitim sürecine bakışta “zamansal bütünlük”, değerlere bakışta ise “aksiyolojik olgunluk” kavramları TYMM'nin öğrenci profiline temel teşkil etmektedir (TYMM, 2024).

4.1.1. Ontolojik Bütünlük: Ruh ve Beden Bütünlüğü

İnsanın ontolojik bütünlüğünü esas alan TYMM, öğrencinin bireysel gelişimini ruh ve beden boyutlarını içeren bütüncül bir bakış açısına dayandırır. Bu model, öğrencilerin zihin

gelişimlerinin yanı sıra beden ve duygu yönünden de gelişmelerini amaçlamaktadır. Beden insanın fizyolojik yapısını, ruh ise kişinin benliğini meydana getiren entelektüel, ahlaki ve duygusal yetilerin tümünü ifade eder.

İnsanın bedenlen, ruhen ve sosyal açıdan iyilik hâli olarak tanımlanan sağlık, kişinin hem kendi içinde hem de sosyal çevresiyle denge içinde olmasına bağlıdır. Beden sağlığı; sağlıklı beslenme, uyku, egzersiz ve bağımlılıktan kaçınma gibi faktörlere bağlıyken ruh sağlığı; sorumluluk duygusu, irade ve disiplinin yanı sıra ahlaki değerler, inanç, vatanseverlik, merhamet, şefkat, iyilikseverlik, seçicilik gibi iç dünyayı şekillendiren özellikleri barındırmaktadır (TYMM, 2024).

İnsanın ontolojik bütünlüğü hem kendisi hem de toplum açısından sağlıklı ve dengeli bir insan olması anlamına gelir. Bütünlüğün korunmasında ise kişinin kendi kendini yönetme becerisine sahip olması temel bir koşuldur. Bu da akıl ve vicdanın birlikte hareket etmesiyle mümkündür. Akıl ve vicdan, kişinin hem kendi iç dünyası hem de sosyal ve fiziki çevresiyle denge ve uyum içinde olmasını sağlayan en önemli faktörlerdendir (TYMM, 2024).

Gasset'e göre insanın çevresiyle olan uyumu yaşamını idame ettiren aklını -yaşamsal aklı- nasıl kullandığıyla ilgilidir. Mengüşoğlu'nda ise insanın otonom yapısı itibarıyla kendi iç dünyası ve çevresiyle denge hâlinde olması ruhsal iyiliği için önemli bir durumdur. Bu bağlamda iki filozofta da somut insan bütünlüğünün önemine vurgu yapılır. Bilgiyi önceleyen insandır. Dolayısıyla eğitimde ontolojik bütünlüğe ulaşma hedefi iki filozof içinde ilk sırada yer aldığı görülür.

4.1.2. Epistemolojik Bütünlük: Bilgi ve Bilgelik

Çok yönlü düşünme becerisinin geliştirilmesini amaçlayan epistemolojik bütünlük; öğrencinin nasıl düşündüğü, bilgiye nasıl eriştiği ve bilgiyi nasıl öğrendiği gibi hususlarla ilgilidir. Bu çerçevede öğrencinin meraklı olma, eleştirel düşünme, analitik düşünme, esneklik, iş birliği yapabilme, problem çözme gibi eğilim ve becerileri geliştirmesi oldukça önemlidir (TYMM, 2024).

Öğrencilerin bilgiye ulaşmakla yetinmeyip günlük hayatta karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmak, ahlaki kararlar almak ve karmaşık durumları anlamlandırmak için bilgiyi kullanabilme becerisi kazanmaları gerekmektedir. Bu sayede öğrencilerin bilgilerini hayatın her alanında etkili bir şekilde kullanabilen bilge bireyler olmalarının da yolu açılmış olur. Bilgi ve erdemin bir araya gelmesiyle gerçekleşen olgunluk ile insanın öz varlığını tanımasıyla oluşan ve çok yönlü bir bakış açısını ifade eden bilgelik, epistemolojik bütünlüğün diğer bir yönünü teşkil eder (TYMM, 2024).

Fenomenolojik doğrultuda bireyin kendisini ve çevresini doğru anlamlandırabilmesi bilgi ve bilgelik yolunda önemli bir adımdır. Gasset'e göre insanın yaşamını idame ettiren akıl eğitim için önemli bir araçtır. İnsanın kendisi, çevresi ve hayatı hakkında kanı oluşturma bilgiyi nasıl işlediğine bağlıdır. Mengüşoğlu'na göre de insan, bilgiyi var olanlara dayandırarak

oluşturur. Bu bağlamda hayatta insanın gerçekleştirdiği her fenomen onun başarılarıdır ve her başarı epistemolojik bütünlüğe gönderme yapmaktadır.

4.1.3. Zamansal Bütünlük: Geçmişten Geleceğe Eğitim

Hayatın her aşamasında devam eden eğitimin geçmişten geleceğe uzanan bir süreç olarak ele alınması gerektiğini vurgulayan zamansal bütünlük, öğrencinin bireysel geçmişi ile sınırlı olmayan bir kavramdır. Toplumun bir ferdi olarak öğrenci, içinde büyüdüğü toplumla ortak bir geçmişe sahiptir. Eğitim sürecinin bir parçasını da içinde yaşanan toplumun sahip olduğu tarihsel tecrübe oluşturur. Bu tecrübeyi sürece dâhil etmek; milletçe sahip olunan ortak bilinç, kültür ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasıyla mümkündür. Edinilen bilgi ve tecrübeler hem toplumun hem de öğrencinin başarısına zemin hazırlar. Bu nedenle öğrenci profili oluşturulurken akademik gelişimin yanı sıra birey ve toplum çerçevesinde başarı, deneyim ve öğrenme süreçleri dikkate alınmıştır (TYMM, 2024).

Gasset'e göre nesiller tarih sahnesi içinde yetişir. Dolayısıyla her birey tarihini bilmelidir. Ortak kültürü içselleştiren nesiller ülkelerini geleceğe taşımaktadır ve dünyada değişim gerçekleştirmektedir (Gasset,1962). Mengüsoğlu'na göre ise insan tarihsel bir varlıktır (Mengüsoğlu, 2017a) ve varoluşsal somut bir bütün olarak insan belli bir tarihsellik içerisinde isteyen, eyleyen ve düşünen varlıktır (Mengüsoğlu, 2014). Bu bağlamda insanın varoluşsallığı içinde olaylar karşısında ilgisiz kalması düşünülemez (Mengüsoğlu, 2017b). Dolayısıyla insan geçmişten geleceğe uzanan, tarihsel olan ve tarih üreten bir varlıktır.

4.1.4. Aksiyolojik Olgunluk: Ahlaki Bilinç ve Estetik Bakış Açısı

Aksiyolojik olgunluk, etiğin ve estetik değer yargılarının olgunlaşmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda öğrencinin değerleri ve ahlaki ilkeleri anlayıp değerlendirmesini; bunlara uygun davranma becerisiyle çevresini algılamada, düşüncelerini hayata geçirmede ve üretmede estetik duyarlılığa sahip olmasını kapsamaktadır. Bu sayede öğrencinin ahlaki bir bilinç geliştirmesi, güzellik anlayışını ve edindiği değerleri eylemlerine yansıtması amaçlanmaktadır (TYMM, 2024).

Gasset bu noktada eğitimde değerlerin muhafaza edilmesini sağlayan ve bu değerleri nesillere aktarma görevini üstlenen "Kültür Üniversiteleri"nin kurulması gerektiğini belirtir. Kültür üniversiteleri ihtisaslaşma barbarlığının çözümü niteliğindedir. Mengüsoğlu felsefesinde de değerleri duyan varlık olarak insan, yüksek değerleri hedefleyen birey olarak yetiştiğinde ahlaki ve estetik değerleri benimseyen, kendisi, çevresi ve ülkesi için çalışan erdemli ve yetkin birey profilini oluşturmaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

21. yüzyılın teknik akılcılığı, öznenin varoluş sürecini askıya almaktadır. Bu bağlamda eğitim sistemleri salt bilgi aktarımından ziyade bireyin değerlerle donatılmasını, ontolojik bütünlüğünü korumasını ve aksiyolojik olgunluğa ulaşmasını hedeflemek durumundadır. Bu araştırmada incelenen TYMM, bireyin zihinsel gelişiminin yanında ahlaki gelişimini de esas alarak bütüncül bir eğitim yaklaşımı sunmaktadır. TYMM'nin hedeflediği öğrenci profili;

bilimin yolunu takip eden, bilgiyi toplumsal sorumlulukla harmanlayan, kültürel kimliğini tanıyan, bunları tarihsel süreklilik içinde anlamlandıran bireylerden oluşmaktadır. Bilgiye sahip olan, aynı zamanda değerlerine sahip çıkarak eylemlerde bulunan yetkin insan, geleceğe umutla bakan insandır. TYMM'deki öğrenci profili Türkiye'nin yetiştirmek istediği insan ideali olup insanın tarih içinde yaşanan değişimine odaklı olduğu, aynı zamanda teknolojik gelişmelere duyarlı bir modeldir.

Bu araştırmada ele alınan Gasset ve Mengüsoğlu'nun felsefi antropolojileri, TYMM'nin öğrenci profiliyle örtüşen nitelikli bir insan tasavvuruna işaret etmektedir. Gasset'in "ben olma" süreciyle tanımladığı kendini gerçekleştirme hedefi ve kültürel aidiyet bilinci, TYMM'nin öğrencide inşa etmek istediği düşünsel ve ahlaki altyapıyla uyumludur. TYMM'nin kültürünü koruyan, bilen ve değerlerine uygun yaşam biçimini tanıyan öğrenci profiline paralel olarak Gasset, "Kültür Üniversiteleri"nin kurulmasının ülke adına faydalı olacağını düşünmektedir. Bu bağlamda ontolojik, epistemolojik ve aksiyolojik içerik olarak kültür eğitiminin verildiği bu kurumlarda, hak ve sorumluluklarını bilen, ahlaki olgunluğa ulaşmış, bilmeyi ve öğrenmeyi ülkenin yetkinleşmesi için kullanan insan yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu modeli uygulayan öğretmenler Kültür Üniversitelerinde eğitilmektedir.

Mengüsoğlu'nun felsefi antropolojisine benzer bir şekilde TYMM bireylere verilen eğitimde bireyin biyopsişik varlık yapısındaki yeteneklerini geliştirebilecek değer-erdem-eylem çerçevesi sunmaktadır ve bireylerin doğuştan gelen kapasitelerinin yüksek bir düzeye erişmesine odaklanmaktadır. Aynı zamanda Mengüsoğlu'nun insanı yapıp eden, değerleri hisseden, tarihsel ve kültürel bir varlık olarak ele alması TYMM'nin değer-erdem-eylem eksenli insan idealinin felsefi dayanağını oluşturmaktadır. TYMM küreselleşme ve teknolojik dönüşümlerin bireyi homojenleştirme tehdidi karşısında kendi tarihsel ve kültürel bağlamından güç alarak özgün ve yerli bir eğitim paradigması önermektedir. TYMM bireyin varoluşunu anlamlandırabileceği bir değer-erdem-eylem çerçevesi içinde, tarihini bilerek geleceğe yönelmesini mümkün kılmaktadır.

Küresel çapta bir sorun olan birey yetiştirme problemine çözüm olarak her ülkenin kendi değerlerini koruyup nesillere aktarması gerekir. Bu çerçevede tarihini bilen, yapıp eden, değerleri duyan, eyleyen, düşünen, ideleştiren, anlam üreten, tavır takınan, önceden gören, hedef belirleyebilen, isteyen, özgür, kendini bir şeye adayan, eğiten ve eğitilen, inanan, varoluşunu gerçekleştirme yoluna adım atan, erdemli, ahlaki değerlere sahip bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Gasset ve Mengüsoğlu bu problemi yaşadıkları dönemde görmüş ve nasıl üstesinden gelinebileceği hakkında fikir üretmişlerdir. Bu bağlamda TYMM hedefleri iki filozofun düşünceleriyle ortaklık oluşturmaktadır. Eğitimin içinde teknolojiyi kullanabilen ve öğretebilen eğitimciler aracılığıyla, bilimsel bilgiyi kendi öz değerini kaybetmeden hayatına katabilen bireyler yetiştirilmektedir. Mesleğini ciddiyetle yapan eğitimciler ile bu hedefler gerçekleştirildiğinde Türkiye'nin 21. yüzyıl ihtiyaçlarına cevap

verebilmesi mümkün olmaktadır ve TYMM hedeflediği öğrenci profili ile ihtiyaçlara cevap verebilecek niteliktedir.

Öğrencilere temel bilgiler dışında kültür eğitimini de veren öğretmenlere bu konuda büyük bir sorumluluk düşmektedir. Gasset'in bahsettiği "Kültür Üniversiteleri" TYMM modelinde tam anlamıyla uygulanabilir niteliktedir. Mesleki formasyonun ötesinde bir işlevi olan Kültür Üniversiteleri'nde insanı ve toplumu anlamaya yönelik kültürel bir bilinç geliştirmesi eğitim sisteminin felsefi derinliği açısından çok önemlidir. Bireyin kültürel ve entelektüel donanımını destekleyen bu kurumlarda yetişen öğretmenler öğrencilere toplumun değerlerini koruyarak çağın ihtiyaçlarına cevap verme niteliği kazandırabilir. Ayrıca Mengüsoğlu açısından da öğretmen yetiştiren kurumların bireyin sadece mesleki becerilerini değil insan olmanın çok katmanlı yapısını kavrayabileceği bir kültürel zemin sunması gerekmektedir. İnsanî varoluşun bütünlüğünü esas alan bu yaklaşım, öğretmenlik gibi insanla doğrudan ilişkili bir mesleğin formasyonunda felsefi ve kültürel derinliğe sahip bir yapılanmanın önemini ortaya koymaktadır.

Yazarlık Katkısı

1. Sorumlu Yazar: Dr. Nilüfer KARADAĞ: Kavramsallaştırma, metodoloji, veri toplama, görselleştirme, analiz ve yazma: (%50),

2. Yazar: Dr. Nebile EROĞUL: Veri toplama, görselleştirme, analiz ve yazma, veri iyileştirme, inceleme ve düzeltme: (%50).

Yazarlar olarak aramızda ve/veya başka kurum ve kuruluşlarla herhangi bir çıkar çatışması durumu bulunmamaktadır.

Etik Kurul Beyanı

Çalışmada etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamaktadır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Aktürk, Eyüp. “Okul Ethosu ve Etik Karar Verme”. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 14/3 (2022), 1102–1115.
<https://doi.org/10.26791/Sarkiat.1194599>
- Ata, Bahri. “Avrupa’nın Öğretmeni José Ortega y Gasset: Peyzaj Pedagojisinden Geleceğin Eğitime”.
Avrupa’nın Öğretmeni José Ortega y Gasset: Peyzaj Pedagojisinden Geleceğin Eğitime, editör Bahri Ata,
 175–211. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Bayraktar, Olcay – Dombaycı, M. Ali. “The Problem of Education between Ontology and Epistemology and
 the Application of Kierkegaard’s Thought to the Problem”. *International Journal of Progressive
 Education* 16/6 (2020), 245–272.
- Bulutoğlu, Seval. *Türkiye’de Modernleşme Sürecinde Birey Anlayışları: Hermeneutik Bir Yaklaşım*.
 Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015.
- Cihan, Mustafa. *J. Ortega y Gasset’te İnsan ve Tarih Felsefesi*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2010.
- Conill, J. Sancho. “Reason in Vital Experience in Ortega y Gasset”. *Phenomenology of Life and the Human
 Creative Condition: Book I – Laying Down the Cornerstones of the Field*, editör Anna-Teresa
 Tymieniecka, 267–277. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1998.
- Doğan, Şahin. “Dini Tutumların Oluşmasına Etki Eden Sosyo-Kültürel Faktörler”. *Toplum Bilimleri Dergisi*
 4/8 (2010), 107–126.
- Durakoğlu, Abdullah. *Felsefenin Temel Sorunları*. İstanbul: Tilki Kitap, 2025.
- Elkin, Frederick. *Çocuk ve Toplum: Çocuğun Toplumsallaşması*. Çev. Nazife Güngör. Ankara: Gündoğan
 Yayınları, 1995.
- Gasset, José Ortega y. “Man the Technician”. *History as a System and Other Essays toward a Philosophy of
 History*, çev. Herman Weyl, 87–161. New York: W. W. Norton & Company, ts.
- Gasset, José Ortega y. *Man and Crisis*. New York: W. W. Norton & Company, 1968.
- Gasset, José Ortega y. *Tarihsel Bunalım ve İnsan*. Çev. Neyyire Gül Işık. İstanbul: Metis Yayınları, 1998a.
- Gasset, José Ortega y. *Üniversitenin Misyonu*. Çev. Neyyire Gül Işık. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat
 Yayıncılık, 1998b.
- Gasset, José Ortega y. *İnsan ve Herkes*. Çev. Neyyire Gül Işık. İstanbul: Metis Yayınları, 2007a.
- Gasset, José Ortega y. *Kütlelerin İsyanı*. Çev. Nejat Muallimoğlu. Ankara: Erguvan Yayınları, 2007b.
- Gasset, José Ortega y. *Kütüphanecinin Görevi*. Çev. Mehmet Türker Acaroğlu. İstanbul: Türk Kütüphaneciler
 Derneği İstanbul Şubesi, 2011.
- Gasset, José Ortega y. *Kitlelerin Ayaklanması*. Çev. Neyyire Gül Işık. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür
 Yayınları, 2014.
- Gasset, José Ortega y. *Sistem Olarak Tarih*. Çev. Neyyire Gül Işık. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür
 Yayınları, 2015.
- Graham, Thomas. *A Pragmatist Philosophy of Life in Ortega y Gasset*. Columbia: University of Missouri Press,
 1994.
- Hartmann, Nicolai. “Almanya’da Yeni Ontoloji Cereyanı”. Çev. Takiyettin Mengüşoğlu. *İstanbul Üniversitesi
 Edebiyat Fakültesi Felsefe Arşivi Dergisi* 1/2–3 (1946), 202–254.
- Işık, Neyyire Gül. “Sunuş”. *Üniversitenin Misyonu*, yazar José Ortega y Gasset, 7–20. İstanbul: Metis
 Yayınları, 1998.
- İbn Sînâ. *Tanımlar Kitabı (Kitâbü’l-Hudûd)*. Çev. Aygün Akyol – İclal Arslan. Ankara: Elis Yayınları, 2013.

- Jaume, Andres Luis. "Ortega y Gasset: University, Knowledge and Higher Education". *Literature, Culture and Linguistics in Teaching: Theory and Practice*, editör Katarzyna Kozak – Agnieszka Rzepkowska, 65–77. Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, 2016.
- Kahraman, Yakup. "Takiyettin Mengüşoğlu'nun Antropoloji Temelli İnsan Anlayışı". *Mavi Atlas* 6 (2018), 1–12.
- Karaca, M. Semih. "Ortega y Gasset Düşüncesinde Üniversite Sorunu ve Kültür Eğitimi". *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi* 2/1 (2016), 154–176.
- Kiraz, Sibel. "Kitle, Kültür, Bunalım ve Yabancılaşma". *Mavi Atlas* 5 (2015), 126–147. <https://doi.org/10.18795/ma.70822>.
- Kneller, George. *Existentialism and Education*. New Jersey: John Wiley & Sons, 1964.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. "Takiyettin Mengüşoğlu ile Söyleşi". Yayına hazırlayan Arslan Kaynardağ. *Felsefecilerle Söyleşiler*, 93–117. İstanbul: Elif Yayınları, 1977.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2014.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017a.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. "Ontolojik Esaslara Dayanan Felsefi Antropoloji Hakkında Düşünceler". Hazırlayan İoanna Kuçuradi. *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi*, 21–37. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 2017b.
- Nacak, İbrahim. "Yaşamdan Düşünceye, Düşünceден İdeale Bir Arayış: Ortega y Gasset". *Temaşa: Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi* 15 (2021), 67–85.
- Önder, Nilüfer. *José Ortega y Gasset'te İnsan ve Toplum*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2010.
- Rees, Charlotte vd. "Re-Visioning Academic Medicine through a Constructionist Lens". *Academic Medicine* 95/6 (2020), 846–850. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000003109>
- Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM). "Öğrenci Profili". Erişim 2024. <https://tymm.meb.gov.tr/genel-bakis>